משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף בכיר –
שירות פסיכולוגי ייעוצי

עקרונות בניהול התערבות חינוכית לקראת יום הזיכרון הלאומי לאירועי שבעה באוקטובר 2023 ופרוץ "מלחמת התקומה"

לצוותי החינוך בבתי הספר העל יסודיים

צוותי חינוך יקרים,

מערכת החינוך נערכת לקראת ציון יום השנה השלישי לאירועי השבעה באוקטובר 2023. מתוך שאיפה לעמוד לצד הקהילה החינוכית ולהוביל שיח שמכיר בכאבי הזיכרון האישיים, המשפחתיים והקהילתיים, ומאפשר לקהילה לבטא אותם בתנאים של רגישות וכבוד ובדגש על תקווה וחוסן. כל אחד מהתלמידים ומכם הצוות היה חלק מאירועי השבעה באוקטובר והמלחמה, מקרוב ומרחוק (כנוכחים/ כעדים/ כמושפעים). יום זיכרון, במרחק שלוש שנים בלבד מתחילת האירועים שעדיין לא תמו, הופך את הזיכרון לאישי ונוכח. יתכן שהימים שלקראת יום הזיכרון, כמו גם הימים שלאחריו, יהיו מלווים ברגישות מוגברת ויעוררו מגוון רגשות ותגובות בקרב בני הנוער. אך טבעי הדבר שבני הנוער יהיו חלק מהשיח בבית ובסביבה, יחשפו לאירועי זיכרון ויתמודדו עם שאלות, אמירות, חששות או חוויות. לאורך כל התקופה חשוב להיות קשובים לתלמידים, לאפשר מקום לשאלות, לביטוי אישי ולשיח, לצד שמירה, ככל האפשר על השגרה המוכרת ועל תחושת הביטחון.

בשלוש השנים האחרונות אתם עומדים במסירות וברגישות לצד תלמידים, עמיתים ומשפחות ותומכים בהם בהתמודדויות קשות וכואבות. **בתכנון יום השנה חשוב שתהיו קשובים גם לליבכם** ותתנו מקום להתנסויות שחוויתם אתם או שחוו הקרובים אליכם ולתקווה בה אתם מחזיקים. **מצאו מה מחזק אתכם ואל תישארו לבד.**

שנת הלימודים אמנם התחילה כסדרה אך הדי המלחמה עדיין מורגשים, האובדן כה טרי, פצועים רבים בגוף ובנפש עדיין נמצאים בתהליכי שיקום והחלמה ואנשי ביטחון רבים מגויסים ונמצאים הרחק מביתם. לפיכך, השיח שנקיים ביום השנה הוא לפני הכל שיח על זיכרון, לכידות/חיבור ותקווה.

השיח, השיתוף והתמיכה משמשים כגורמי הגנה אשר בכוחם למתן את ההשפעה של גורמי הסיכון, לחזק את החוסן האישי והקהילתי ולעזור לקהילה לשמור על תחושת רציפות בין העבר ההווה והעתיד.

שיח הזיכרון הכללי שיתקיים בכיתות יושפע מההתרחשויות האקטואליות במדינה, מאוסף סיפורי הזיכרון שיביאו התלמידים, ובכיתות רבות ייתכן שהשיח יכלול גם סיפורי אובדן והתנסויות קשות שחוו תלמידים. כאנשי חינוך חשוב להבין שגם בכיתה, בדיוק כמו בקרב המבוגרים, צפוי להיות **מנעד רגשי רחב ומגוון של תגובות שאת כולן חשוב לכבד ולקבל.**

אילו פעולות מומלץ לנקוט טרם תכנון השיח?

בתכנון פעילויות יום הזיכרון חשוב שתפעלו מתוך קשב למערך הכוחות והתמודדויות שלכם, ובסגנון השיח שנכון לכם. כמו תמיד, חשוב להיות ערניים למיפוי מעגלי הפגיעה בכיתה ולשונות שנגזרת מתוך כך. כדאי להכיר את ההשלכות השונות של המלחמה על כל משפחה ואת האופן בו המשפחות השונות מתמודדות, ולתכנן את ההתערבויות על פי מאפייני הכיתה ומעגלי הפגיעה בה:

משפחות שכולות, משפחות הפצועים בגוף ובנפש, משפחות השבים ומשפחות החטופים החללים, משפחות שעדיין מפונות מביתן, משפחות המילואים, הקבע וכוחות הביטחון, משפחות במשבר.

היוועצות

חשוב להיוועץ ביועצת ובפסיכולוגית הן לגבי תלמידים במעגלי הפגיעה השונים והן לגבי הכיתה והאקלים הכיתתי.

יידוע ושיתוף

חשוב ליידע את כלל ההורים בדבר הפעילויות המתוכננות. בנוסף, חשוב לשתף באופן אישי את הורי התלמידים שמצויים במעגלי פגיעה קרובים בדבר השיח ופעולות הזיכרון, ולחשוב עמם על מידת המעורבות של ילדם בפעילויות ועל האופן בו ילדם יחוש מוגן. חשוב להעביר לתלמידים ולהורים **מסר של בחירה** כדי לאפשר להם לחוש מוגנים ובעלי יכולת השפעה.

תכנון מוקדם

חשוב לתכנן מבעוד מועד את השיחה, המפגש או הסדנה כדי לוודא מוגנות.

איזון פעולות ומסרים

חשוב להקפיד על מינון ולא להעמיס רצף של סיפורים או הרצאות שעלול ליצור הצפה. יש להשתדל לשזור בפעילויות גם סיפורי פעולה, תקווה וחוסן, לצד סיפורי פגיעה ואובדן.

חשוב לפעול לפי הנחיות חוזר מנכ"ל יום הזיכרון הלאומי לאירועי 7 באוקטובר 2023 ומלחמת התקומה.

עקרונות בניהול השיח החינוכי

שיח חינוכי

שיח פשוט, מורה ותלמידים, פרטני או כיתתי, ככלי חינוכי. שיח אנושי שמאפשר להיות יחד ובעת הצורך לאתר קושי או מצוקה, כמו גם מוקדי חוסן כיתתיים ו/או אישיים.

שיח רגשי-חברתי

מתן מקום להבעת רגשות, לתיאור מחשבות ולעיבוד החוויה האישית סביב יום השנה. חשוב לאפשר מרחב ביטוי בו התלמידים יוכלו לשזור גם ביטויי קושי וגם אמירות על חוסן ותקווה, מבלי שביטוי רגשי כזה או אחר ישתיק את הקולות האחרים או יבטל אותם. נשאל: "מי רוצה לשתף מה הוא מרגיש? מה הוא חושב? חשוב לי לשמוע אתכם."

שיח מוגן

שיח שמאפשר ביטוי פתוח אך שומר על גבולות. הזמנות קטנות ופשוטות לשיח שנותנות מקום לשיתוף אך גם שומרות מפני הצפה בעומס מידע או תיאורים. במידה שתלמיד ישתף בתוכן שעלול להיות קשה לשאר התלמידים, נקשיב לו ברגישות, נעצור אותו בעדינות ונאמר לו: "תודה ששיתפת, דבריך חשובים לנו כל כך ואני אמשיך להקשיב לך בפרטיות, רק שנינו." בהמשך היום נפגש עמו ונשוחח עמו, נקשיב לדבריו ברגישות ובהתעניינות ונעזור לו לזהות מה חשוב לו שיקרה, למה הוא זקוק ומה הוא רוצה לעשות כעת.

פתיחות וסובלנות

חשוב להעביר מראש מסר של פתיחות וקבלה לשם התמודדות עם השונות במוכנות לשיח, בידע ובעמדות בקרב התלמידים. מסר של סובלנות אשר יאפשר לתלמידים לחוש נוח לבטא שאלות, רגשות מורכבים ומחשבות. נאמר: "תרגישו נוח לשתף, אנו לא חייבים להסכים אך אנו מכבדים וקשובים".

שפה משותפת

בתוך הפתיחות למגוון הקולות חשוב לזהות גם את המשותף והמחבר. לזהות את ה"ביחד" שלנו ולנסות ליצור סיפור כיתתי, אפילו קטן, אבל משותף. למצוא קו מחבר בתוך המגוון והמנעד. כגון "אצלנו בכיתה...". מתן מקום גם לסיפור המשותף.

גמישות ותנועה

בעזרת השיח נשאף לעזור לתלמידים לקבל שבכל אחד יש מגוון קולות ולעיתים רגשות סותרים או אפילו בלבול פנימי. חשוב שהתלמידים יבינו שמותר להחזיק בדעה אישית אך גם לזוז בין דעות ולהתגמש, שזה בסדר לעיתים להתקרב ולעיתים להתרחק, לפעמים לחשוב כך ולפעמים אחרת. חשוב לאפשר לתלמידים בחירה כיצד להשתתף בשיחה או בפעילות. גם בתוך השיחות בכיתות נגלה רגישות והבנה לתלמידים שיבחרו לא להתבטא ואולי אף לעסוק במשהו אחר. נאמר: "לא לכולנו נוח לשתף במשהו אישי. עצם הישיבה אתנו וההקשבה היא בעצמה השתתפות". בהמשך חשוב להעניק תשומת לב לאותם תלמידים שנמנעים מהשתתפות, ובמידת הצורך ליצור עמם קשר אישי, כדי לבדוק לשלומם ולאפשר מרחב בטוח לשיח אישי.

תפקידה של התקווה

בשיח על אודות הזיכרון חשוב לשזור הזמנה לביטויי תקווה וצמיחה כפרטים וככיתה. תקווה מושתתת על יצירת חיבור בין העבר לעתיד ומתייחסת לבניית עתיד טוב יותר. שיח על אירועי המלחמה עלול לעורר רגשות מורכבים. מתוך כך ולצד הקושי הרגשי אנו שואפים לעזור לתלמידים לפתח עמדות אישיות של תקווה. לנוכח מורכבות התקופה נשאל: "חשבו על אדם מהמשפחה, הקהילה או המדינה ונסו לזהות מה עוזר לו, לדעתכם, לשמור על התקווה?" "מי רוצה לשתף במשהו טוב שהוא מקווה שיקרה בכיתה, בבית הספר או במדינה?"

זמן הכנה, אוורור ועיבוד

לקראת חשיפת התלמידים להרצאה, לסרט, למפגש חשוב להכין אותם לתכני המפגש ולצפוי להתרחש בו, להזכיר להם שאתם קשובים להם ולצידם. עם תום הפעילות חשוב לקיים שיח שמאפשר עיבוד של חוויית המפגש, בהנחיית המחנך, ובמהלך השיח לאפשר לתלמידים לשתף בתחושות שעלו בהם לנוכח תכני המפגש, לתת תוקף לתחושותיהם ובהמשך לשאול אותם: "מה מחזק אתכם כעת? מה מפיח בכם תקווה?"

במידה שתלמיד ישתף בסיפור של התמודדות ועשייה נקשיב לדבריו ומתוך הסיפור ננסה להתמקד יחד אתו בכוחות ההתמודדות שלו: "השיתוף האישי של... היה משמעותי לנו מאוד, סיפור שמעיד על כוחות, איזו דרך התמודדות כולנו יכולים ללמוד מהסיפור?"

שיתוף ופנייה לעזרה

שיח רגשי-חברתי ביום כה משמעותי מעביר מסר של שיתוף ואכפתיות ומתוך כך תורם לחיזוק הלכידות החברתית. בתוך השיח חשוב לשזור, כתמיד, את המסר שהכיתה שלנו היא קבוצת שייכות ותמיכה שמסייעת לכל חבר וחברה, בכל עת. על מנת לפתח בקרב התלמידים מודעות למשאבי התמיכה הזמינים להם בסביבתם נדגיש את חשיבות השיתוף והפניה לעזרה בעת הצורך, ונחשוב יחד עימם על הכתובות אליהן הם יכולים לפנות בעת הצורך, לשתף ולבקש עזרה. נשאל את התלמידים: "את מי אתם משתפים כשעולות בכם שאלות או דאגות או כשאתם מתמודדים עם בעיה? מדוע חשוב לשתף את ההורים, המורים והחברים, בעת הצורך ואיך הם יכולים לעזור לכם?"

לאורך השיחה נשים לב לתלמידים שיביעו קושי במילים או בהתנהגותם (תלמיד שיוצא במהלך הפעילות, מתנתק, צוחק באופן לא מותאם, נעשה שקט מאוד או מביע התנגדות). למענם נשקול למתן את מידת העיסוק בנושא כך שיחושו מוגנים. בסוף השיחה נפנה אליהם, נקשיב להם ונשהה עימם. בהמשך נעדכן את היועצת והפסיכולוגית ואף את הוריהם.

לסיום השיח והפעילות חשוב תמיד לכוון את התלמידים לעשייה והשפעה ולשאול: "אילו כוחות גיליתי בקהילה שלי או במדינה, ברגעי קושי והתמודדות? מה אנחנו ככיתה יכולים לעשות כעת למען משפחות בקהילה? (משפחות שכולות, משפחות הפצועים, משפחות המילואים, הקבע וכוחות הביטחון ומשפחות שעדיין מפונות מביתן)."

נשות ואנשי חינוך יקרים – השיחות הכיתתיות והאישיות שאתם מנהלים עם תלמידיכם מלמדות אותם שתמיד יש מי שמקשיב להם, מלווה אותם ועוזר להם.

כמו תמיד – היועצת, הפסיכולוגית והנהלת בית הספר זמינים לכם, ובעת הצורך אפשר לפנות לשירות הפסיכולוגי חינוכי ביישוב או להתקשר 6312* למוקד הסיוע הרגשי "קול לכולם" של משרד החינוך אשר מציע תמיכה רגשית - חברתית לתלמידים, להורים ולנשות ואנשי החינוך.

בתפילה לשלום כוחות הביטחון, להחלמת הפצועים בגוף ובנפש,

ובתקווה לימים של ביטחון, יציבות ושלווה.

"יש שעה רוחשת חשך אך יש שחר והילה" (אנדד אלרן ז"ל, בן קיבוץ בארי)